

In het voetbal kan het, zoals bekend, hard toegaan. Maar is dat reden voor strafrechtelijk optreden, of kan er beter een wettelijk tuchtrecht worden ingevoerd? Een arrest van de Hoge Raad uit april van dit jaar laat zien dat voorwaardelijk opzet in het voetbalspel bijzonder ingewikkeld ligt.

Strafrecht op het voetbalveld

Not all in the game

.....
Saskia de Jongh
advocate te Amsterdam
.....

Op vrijdagavond 17 december 2004 speelden Go Ahead Eagles en Sparta tegen elkaar. Niels Kokmeijer tekende voor twee doelpunten aan de zijde van Go Ahead Eagles. In de 83ste minuut ontving hij de bal en toen hij een medespeler wilde aanspelen, kwam Sparta-speler Rachid Bouaouzan onbesuisd invliegen. Hij raakte daarbij met gestrekt been Kokmeijer onder de rechterknie. Het resultaat was een dubbele open beenbreuk. De scheidsrechter trok direct rood en verklaarde later dat hij het liefst vuurrood had willen trekken. Hij zei dat hij

1 Bij Clifford Chance.

in zijn veertienjarige loopbaan niet eerder zo'n overtreding had gezien. Al snel werd duidelijk dat de tackle van Bouaouzan een slagaderlijke bloeding, zenuwletsel en blijvende littekens bij Kokmeijer had veroorzaakt. Inmiddels staat vast dat hij nooit meer zal kunnen voetballen. De vraag is zelfs of hij ooit weer normaal kan lopen.

Deze actie heeft twee jaar en vier maanden later tot een arrest van de Hoge Raad geleid. Op 22 april jl. sprak dit college uit dat een zware overtreding op het voetbalveld met zwaar lichamenlijk letsel tot gevolg mishandeling kan opleveren.

Eerdere zaken

Nooit eerder is in Nederland een profvoetballer veroordeeld voor zware mishandeling van een collega-profvoetballer. Wel zijn er in het amateurvoetbal al eerder zaken geweest waar het wel of

niet opzettelijk veroorzaken van zwaar lichamenlijk letsel centraal stond. In 1996² vervolgde de officier een voetballer die door een tackle een andere speler ernstig had geblesseerd. De eis was een gevangenisstraf van drie weken en een geldboete. De Rechtbank Zutphen sprak de speler vrij vanwege het gebrek aan bewijs voor opzet. Een speler die zijn tegenstander een kopstoot had gegeven, werd gestraft door de politierechter met een boete van f 350 en een voorwaardelijke gevangenisstraf van een week.³

In een recentere zaak is er zelfs gevangenisstraf opgelegd, nadat poging tot doodslag bewezen werd geacht toen een speler zijn tegenstander een kopstoot

.....
2 Rechtbank Zutphen 12 juni 1996, niet gepubliceerd.
3 Kantongerecht Wageningen 9 juni 1993, niet gepubliceerd.

.....
In een spelsituatie is
het bewijs moeilijk dat
de letselveroorzakende
gedraging niet binnen
de spelregels valt
.....

had gegeven en hem daarna in het gezicht had getrapt.⁴ In 2006 heeft de Rechtbank Breda een speler voor het opzettelijk *met gestrekt been inkomen* veroordeeld tot 80 uur werkstraf, waarvan 40 uur voorwaardelijk.⁵ In een vergelijkbare situatie werd juist schuld bewezen geacht bij het onjuist uitvoeren van een tackle.⁶

Een zaak die veel overeenkomsten vertoont met die van Kokmeijer speelde zich af in België. Daar liep Juan Lozano na een overtreding van Yvan Desloover een dubbele beenbreuk op die het einde van zijn professionele voetbalcarrière betekende. Na tussenkomst van het Hof

van Cassatie sprak het Hof van Antwerpen in 1993 Desloover vrij van het opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel.⁷

Letsel in het spel

Uit vorenstaande gevallen blijkt dat er grofweg onderscheid kan worden gemaakt tussen het veroorzaken van letsel buiten en in een directe spelsituatie. Voorbeelden van het eerste zijn slaan of schoppen van een andere speler zonder dat er een bal in de buurt is. In geval van aangifte⁸ zal het OM in beginsel minder terughoudend zijn om een speler daadwerkelijk te vervolgen dan bij voorvallen

in een directe spelsituatie.⁹

De overtreding op Kokmeijer kan geschaard worden onder een directe spelsituatie. Duels om de bal staan hier centraal. Hieronder kunnen onreglementaire slidings vallen, maar ook schoppen op de enkels of het onderuithalen van een standbeen op het moment van schieten. De bewijslast ligt vele malen hoger in deze gevallen, aangezien hier moet worden bewezen dat de letselveroorzakende gedraging (i) niet binnen de spelregels valt en (ii) niet een gedraging is die over en weer van elkaar mag worden verwacht; hieronder wordt ook het ontbreken van de toestemming geschaard. Letsel is im-

4 Rechtbank Dordrecht 29 maart 2007, LJN BA1871.

5 Rechtbank Breda 13 september 2006, LJN BA1871.

6 Gerechtshof Amsterdam 16 mei 2007, LJN BB0156.

7 Hof van Beroep Antwerpen 25 juni 1993, RW 1993/1994, 302.

8 Hoewel mishandeling geen klachtdelict is, is het erg onwaarschijnlijk dat het Openbaar Ministerie zelf een onderzoek zal starten naar overtredingen op het voetbalveld.

9 Omdat in Nederland het opportuniteitsbeginsel geldt, heeft het Openbaar Ministerie in beginsel de vrije keus om een strafbaar feit al dan niet te vervolgen. De (voorzienbare) slagingskans van een uiteindelijke veroordeling speelt hierbij een grote rol.

De zeer korte tijdspanne maakt het bewust aanvaarden van de gevolgen van een actie, toebrengen van zwaar lichamelijk letsel, bijna onmogelijk

mers inherent aan een contactsport als voetbal en spelers het risico nemen dat ze zichzelf en elkaar in onderlinge duels (ernstig) kunnen blesseren.

Ook de Hoge Raad spreekt van 'gedragingen die losstaan van een spelsituatie' en 'gedragingen die in een spelsituatie plaatsvinden', maar verbindt daar niet de conclusie aan dat de laatste niet kunnen worden gekwalificeerd als mishandeling: 'ook in de tweede situatie kan een speler de spelregels op zodanige wijze schenden en zo gevaarlijk handelen dat van het ontbreken van wederrechtelijkheid geen sprake kan zijn'.¹⁰ Wel zegt de Hoge Raad dat er rekening moet worden gehouden met het sport- en spelelement. Onder dit sport- en spelelement moet volgens de Hoge Raad worden verstaan: 'Deelnemers aan een sport, zoals voetbal, hebben tot op zekere hoogte gevaarlijke gedragingen waartoe het spel uitlokt over en weer van elkaar te verwachten, terwijl bij een door duidelijke spelregels

¹⁰ Hoge Raad 22 april 2008, LJN BB7087, r.o. 4.5.

afgebakende sport die spelregels mede van belang zijn voor het bepalen van de grenzen van de wederrechtelijkheid'.¹¹

Deze formulering stoelt op eerdere arresten waarin de civiele aansprakelijkheid in sport- en spelsituaties centraal stond. Het Tennisbal-arrest¹² en het Natrap-arrest¹³ zijn toonaangevende arresten voor het wel of niet aansprakelijk zijn van een sporter.¹⁴ In het Tennisbal-arrest stond de aansprakelijkheid van een sporter ter discussie die een aantal ballen na afloop van een game naar de andere kant sloeg en daardoor zijn tegenstander ernstig verwondde. In het Natrap-arrest heeft de Hoge Raad de vereisten voor aansprakelijkheid in directe spelsituaties nader ingekleurd. De Hoge Raad overwoog dat 'het feit dat [...] deelnam aan een voetbalwedstrijd, terwijl het [hem] bekend was dat er spelers zijn die dergelijke schoppen uitdelen en daarmee onnodig blessures veroorzaken, leidt nog niet tot de conclusie dat [...] niet of slechts ten dele jegens [...] aansprakelijk is. Een voetballer mag van de andere spelers op het veld verwachten dat zij geen onnodig gevaar voor blessures veroorzaken'.

Aanmerkelijke kans aanvaard

Om tot een veroordeling te komen in het strafrecht moet er niet alleen sprake zijn van een 'wederrechtelijke' gedraging: er

¹¹ Hoge Raad 22 april 2008, LJN BB7087, r.o. 4.5.

¹² Hoge Raad 19 oktober 1990, NJ 1992, 621 m.nt. CJHB.

¹³ HR 28 juni 1991, NJ 1992, 622 m.nt. CJHB.

¹⁴ Zie ook o.a.: HR 20 februari 2004, LJN AO1239 (ongeval midgetgolf), HR 11 november 1994, NJ 1996, 376 (ongelukkelijk uitgevoerde judoworp) en HR 28 maart 2003, NJ 2003, 64 (schaatsongeval tijdens training).

moet ook schuld of opzet in het spel zijn. In de zaak-Kokmeijer moest de rechter zich dus buigen over de kwesties of (i) voor gedragingen in sport- en spelsituaties minder strenge zorgvuldigheids- en wederrechtelijkheidseisen gelden dan daarbuiten en (ii) of er wel of geen sprake was van (voorwaardelijk) opzet.¹⁵

Opzet kan worden onderverdeeld in vier gradaties.¹⁶ Voor een veroordeling van mishandeling is het aantonen van voorwaardelijk opzet genoeg, door de Hoge Raad omschreven als 'het zich wilens en wetens blootstellen aan de geenszins als denkbeeldig te verwaarlozen kans'.¹⁷ In meer recente jurisprudentie gebruikt de Hoge Raad het begrip 'aanmerkelijke kans'.¹⁸ Volgens de Hoge Raad kan voorwaardelijk opzet worden aangenomen als 'bepaalde gedragingen naar hun uiterlijke verschijningsvorm kunnen worden aangemerkt als zozeer gericht op een bepaald gevolg dat het niet anders kan zijn dan dat de verdachte het desbetreffende gevolg heeft aanvaard'.

In de zaak-Kokmeijer heeft de verdediging aangevoerd dat in casu over opzet anders moest worden geoordeeld omdat het incident op een voetbalveld plaatsvond. De rechtbank en het gerechtshof overwogen daarentegen dat dit alleen een rol speelt bij civiele aansprakelijk-

¹⁵ Mishandeling is altijd opzettelijk. Men spreekt ook wel van ingeblikt opzet.

¹⁶ Opzet als bedoeling (oogmerk), opzet als zekerheids- of noodzakelijkheidsbewustzijn, opzet als waarschijnlijkheidsbewustzijn en de opzet als mogelijkheidsbewustzijn, oftewel het voorwaardelijk opzet. Zie J.M. van Bemmelen en Th.W. van Veen (bewerkt door: D.H. de Jong en G. Knigge), *Het materiële strafrecht*. Algemeen deel, Deventer: Gouda Quint 2003, p. 88-89.

¹⁷ HR 9 november 1954, NJ 1954, 55.

¹⁸ Hoge Raad 25 maart 2003, LJN AF2679.

..... Strafrecht blijft een lange en complexe weg voor 'slechts zes maanden voorwaardelijk' en de afschrikkende werking is beperkt

heid en strafrechtelijke wederrechtelijkheid, maar dat het geen rol speelt bij het bepalen van opzet.

De Hoge Raad bevestigt dit. De wederrechtelijkheid staat vast omdat (i) de Handleiding voor scheidsrechters veldvoetbal het inkomen met een gevaarlijk gestrekt been kwalificeert als een ernstige overtreding en (ii) het een feit van algemene bekendheid is dat deze overtreding zwaar lichamenlijk letsel (kan) veroorzaken. Deze overtreding is een 'flagrante overtreding van de regels van het voetbalspel'.¹⁹

Voor wat het opzet aangaat, bevestigt de Hoge Raad de beslissing van de eerdere instanties. Uit de uiterlijke verschijningsvorm, op basis van televisiebeelden en de gedraging zelf,²⁰ kan worden afgeleid dat verdachte zich heeft blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat hij niet de bal, maar het slachtoffer zou raken. Hiermee heeft hij bewust de kans op de koop toe genomen dat hij zwaar lichamenlijk letsel zou kunnen veroorzaken. De algemene ervaringsregels die leren dat het inkomen met een gestrekt been zwaar letsel oplevert, de jarenlange voetbalervaring van Bouaouzan én het feit dat Bouaouzan had moeten beseffen dat hij door het inzetten van deze actie onmogelijk de bal kon raken maar wel het been van het slachtoffer, overtuigen de Hoge Raad er voldoende van dat verdachte de aanmerkelijke kans op zwaar lichamenlijk heeft aanvaard.

Blijvend twistpunt

De verdediging ontkende opzet en betoogde dat er hooguit sprake was van bewuste schuld. Dit is verdedigbaar. Hoewel een voetballer de kans aannemelijk acht dat hij zijn tegenstander zou kunnen blesseren, is het mogelijk dat hij niet bewust de gevolgen heeft aanvaard van het toebrengen van zulk zwaar lichamenlijk letsel. De zeer korte tijdspanne maakt het bewust aanvaarden van de gevolgen van een actie bijna onmogelijk. De Hoge Raad heeft in casu opzet aangenomen, maar het is de vraag of er precedentwerking van zal uitgaan.

'Voetbalovertredingen' zijn zo sterk afhankelijk van de situatie, dat bij elke zaak opnieuw alle feitelijke omstandigheden zorgvuldig moeten worden afgewogen. Mogelijk kan bij de volgende vijf gevallen mishandeling niet worden bewezen. De opzet zal elke keer een twistpunt zijn, maar ook de straffen van het strafrecht zijn niet erg geschikt voor een voetbalovertreding. Het blijft immers een erg lange en complexe weg voor 'slechts zes maanden voorwaardelijk'. Bovendien is de afschrikkende werking van een veroordeling waarschijnlijk zeer beperkt.

Liever wettelijk tuchtrecht

Er zijn andere mogelijkheden om het slachtoffer te compenseren of de dader te 'straffen'.²¹ De civiele procedure²² zal in het algemeen het slachtoffer meer genoegdoening geven en het sanctieappa-

raat van de KNVB kan in een voor het voetbal passende sanctie voorzien. Door een zware sanctie kan het tuchtrecht het strafrecht minder aantrekkelijk maken.²³ Helaas is de zwaarste sanctie van het Reglement tuchtrecht betaald voetbal een schorsing van 'slechts' acht wedstrijden, hoewel daarvan mag worden afgeweken bij zeer ernstige misdragingen.²⁴

Misschien is deze zaak aanleiding om de discussie te heropenen die Andries van Agt²⁵ in 1971 begon: van het vrijwillige verenigingstuchtrecht overstappen op wettelijk tuchtrecht.²⁶ Toen was de algemene lijn dat er voor de overheid alleen een taak in de sport is weggelegd als het algemeen belang in het geding is. Men wilde in de (betaalde voetbal)sport liever geen controle en inmenging van de overheid. Met deze uitspraak van de Hoge Raad in de zaak-Kokmeijer is overheidsinmenging een feit. Een wettelijk tuchtrecht zou zwaardere sancties op dit soort overtredingen mogelijk maken.²⁷ Dan nog maar eens bezien hoeveel voetballers een onbesuisde actie inzetten als hun twee jaar schorsing boven het hoofd hangt.

19 R.o. 4.4.

20 Te weten: 'met hoge snelheid en kracht vanaf (te) korte afstand een "vliegende tackle" met gestrekt been en een schoen met metalen noppen uit [...] voeren'.

21 Officieel spreekt men alleen in het strafrecht van straffen.

22 De zaak-Kokmeijer liep lange tijd bij de arbitragecommissie, maar is inmiddels voor een aanzienlijk bedrag geschikt.

23 Ik bedoel hier het tuchtrecht voor het betaalde voetbal.

24 In dit geval accepteerde Bouaouzan het schikingsvoorstel van twaalf wedstrijden schorsing, waarvan twee voorwaardelijk.

25 Destijds was Van Agt hoogleraar in Nijmegen.

26 Dit geldt alleen voor het tuchtrecht betaald voetbal; het amateurvoetbal kent een eigen tuchtrechtreglement met verschil in sancties.

27 Ik laat hier de relatie met de FIFA (de wereldvoetbalbond) buiten beschouwing.